

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך מיוחד

למידה משמעותית והוראת השפה בחינוך המיוחד

אילנה קלר,
מדריכה ארצית לתחום שפה ותחום הערכה,
האגף לחינוך מיוחד

"עלינו לשים לה מה מבין התלמיד
ולא מה יודע התלמיד. עלינו לא
להכין אולם כי אם בעל שכל"

(מתוך: פרוטוקול אסיפת המורים העבריים
בישראל, 1892-1896. מתוך: הד החינוך, אוקטובר,
2013)

למידה משמעותית - מה חדש?

"מערכות חינוך השואפות לשיפור מתמיד מקיימות חשיבה מעת לעת על תהליכי הוראה-למידה-הערכה. הצורך בקידום פדגוגיה איכותית בסביבה חדשנית המתאימה את התכנים, המיומנויות והערכים הנלמדים למציאות המשתנה הובילו לחשיבה מחודשת אודות מהות התהליך החינוכי, מטרות הלמידה, מעורבותם של הלומד והמלמד בתהליך, ההישגים והתוצרים המצופים".

(מתוך: הלומד, המלמד ומה שביניהם, משה"ח, תשע"ד)

מקורותיה של הלמידה המשמעותית

- תיאוריית הלמידה החברתית - ויגוצקי (שנות ה-30-20) – למידה מתרחשת בהקשר חברתי, טווח ההתפתחות המשוער.
- תיאוריית ההתפתחות הקוגניטיבית - פיאז'ה (שנות ה-50) – חשיבה מתפתחת באמצעות פעילות גומלין עם הסביבה.
- תיאוריית ההשתנות השכלית והלמידה המתווכת - פויירשטיין (שנות ה-70-80) – התנסות בלמידה מתווכת משפיעה על השתנות שכלית.
- תיאוריית האינטליגנציות המרובות- גרדנר (שנות ה-80) – הרחבת המושג אינטליגנציה.
- תיאוריית הלמידה הקונסטרוקטיביסטית (שנות ה-90) – הבניית ידע ע"י הלומד המערבת מרכיב קוגניטיבי, רגשי ומטא-קוגניטיבי.

ובארצנו הקטנטונת...

- פרופ' פוירשטיין – למידה מתווכת, העשרה אינסטרומנטאלית
- פרופ' סלומון ודר' אלמוג – דמות הבוגר הרצוי
- פרופ' קניאל – הפסיכולוגיה של השליטה על התודעה
- פרופ' ענת זוהר – ללמוד, לחשוב וללמוד לחשוב
- ד"ר יורם הרפז – הד החינוך, חינוך להבנה
- פרופ' פנינה קליין – ילד חכם יותר- הגמשה שכלית בגיל הרך.
- מכון ברנקו וייס – חינוך לחשיבה

מהי למידה משמעותית?

"למידה משמעותית היא זו בה התלמיד **מעורר** שאלות, **מאתר** מקורות מידע, **מעבד** מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו ולתכנית הלימודים. תהליך הלמידה מזמן **חווית צמיחה קוגניטיבית**, **רגשית וחברתית** ומושבת על שלושה עקרונות מרכזיים: **ערך, מעורבות ורלוונטיות**"
(משה"ח, תשע"ד)

עקרונות הלמידה המשמעותית

- **ערך:** הנלמד נתפס על ידי הלומד כמאתגר, כמעורר סקרנות, כבעל ערך וכתורם לו ולחברה.
- **מעורבות:** הלומד פעיל בתהליך הלמידה, מפתח הבנה מעמיקה ומבנה את הידע.
- **רלוונטיות:** הלמידה מותאמת למאפייני הלומד ולצרכיו בעולם מתחדש ומשתנה, מסתמכת על ידע קיים ומתקשרת לתכנית הלימודים, לעולם המושגים, לתחומי העניין ולרגשות של הלומד.

למידה משמעותית ולמידה מתווכת

הגדרה	עקרונות הלמידה המתווכת	עקרונות הלמידה המשמעותית
הנלמד הינו בעל משמעות וערך ללומד, רגשית, חברתית וקוגניטיבית.	תיווך למשמעות	ערך
הלומד יוזם, חוקר ומבנה ידע, רוכש מיומנויות ואסטרטגיות המאפשרות העברה.	תיווך להרחבה	מעורבות
הנלמד מעורר סקרנות, עניין, אתגר, מותאם למאפייני הלומד וקשור לעולמו.	תיווך לכוונה והדדיות	רלוונטיות

למידה משמעותית בתחום השפה

"את אשר יקרא הילד יבין,

והבנתו לאת תקף מצליו מחצית

משא הילמוד"

(דוד יצין, 1903. מתוך: הד החינוך, אוקטובר

(2013

למידה משמעותית בארבע אופנויות השפה

- האזנה ודיבור
- כתיבה
- קריאה והפקת משמעות
- ידע לשוני

האזנה ודיבור

כישורי ההאזנה והדיבור הם חלק מהמיומנויות האורייניות המשמשות את התלמידים בהקשרים שונים.

השפה הדבורה ממלאת תפקיד תקשורתי באינטראקציה חברתית, וחשיבותה גדולה גם בהקשר הלימודי שבו נדרשים התלמידים להפיק טקסטים דבורים.

השפה הדבורה מקדמת את השפה הכתובה ואף נתמכת על ידה (מתוך: תכנית הוראה בשפה לכתות א-ב, משה"ח)

האזנה ודיבור ולמידה משמעותית

ביטוי בהוראה/למידה	עקרונ
הבעת רצונות, יצירת אינטראקציות חברתיות, הבעת דעות אישיות, חשיפה לדעות הקבוצה, העלאת דילמות ובעיות לדיון	ערך
הלומד יוזם, נענה, משתתף בתהליכי מידה, שיחזור, פירוש, עיבוד מידע והבניית ידע, קבלת החלטות ועיצוב דרכי פעולה	מעורבות
השתתפות בלמידה, הטרמה לקראת קריאה וכתיבה, שימוש במושגים, התאמת השאלות ללומד, הבעת רגשות.	רלוונטיות

כתיבה

"הכתיבה משמשת אמצעי לשימור מידע ולהעברתו,

לשחזור של התנסויות, לשכנוע אחרים, ליצירה

בעולם הבדיה, למתן ביטוי לדמיון ולפנטזיה, לקיום

קשרים בין-אישיים ועוד"

(מתוך תכנית הלימודים, עברית, חינוך לשוני, משה"ח).

כתיבה ולמידה משמעותית

ביטוי בהוראה/למידה	עקרון
ביטוי אישי, כתיבה לפי תחומי עניין, תקשורת, שיתוף.	ערך
ארגון המידע, הבניית הידע, יצירה והבעה, תהליך מתמשך שמערב הבנה והפעלת מיומנויות וכשרים שונים.	מעורבות
כתיבה למטרות שונות: תקשורת, שיתוף, הבעת דיעה, קבלת החלטות, הבניית תהליכי חשיבה, הבעת רגשות, כתיבה בסמלים. הוראה ישירה של כתיבה. כתיבה היא ביצוע הבנה מסדר גבוה.	רלוונטיות

קריאה והפקת משמעות

קריאה הינה תהליך קוגניטיבי מורכב ביותר, אשר מושתת על מנגנוני שפה ייעודיים .

קריאה הינה מפתח הכניסה ל"עולם האורייני". היא כושר חברתי-תרבותי –היסטורי, המאפשרת לאדם לנכס את נכסי התרבות של התרבות בה הוא חי

(מתוך: המדריך היישומי להטמעת החינוך הלשוני בחינוך המיוחד, האגף לח"מ).

קריאה ולמידה משמעותית

ביטוי בהוראה/למידה	עקרון
הקריאה ערך בתרבות אוריינית, התמצאות בסביבה אוריינית, קריאה בתחומי עניין, נגישות למידע, סקרנות ועניין.	ערך
עיבוד מידע, יישום מיומנויות ואסטרטגיות חשיבה, לומד בעל מכוונות עצמית, מיזוג מידע מטקסטים.	מעורבות
עיסוק בהבנת הנקרא עם הקניית הקריאה, חשיפה לסוגות שונות, הרחבת ידע עולם, קריאה בסמלים,	רלוונטיות

ידע לשוני

- "ידע לשוני הכולל ידע על הלשון וידע על השיח מבטא יכולת להתבונן בתכונותיה של הלשון ולהסיק מסקנות לגבי מערכת חוקיה.
- ההתבוננות בלשון מתרחשת במהלך פעולות ההבנה וההפקה של טקסטים דבורים וכתובים, שהתלמידים פוגשים בהם בהקשרים לימודיים ותקשורתיים.
- העיסוק בידע הלשוני ייעשה משלושה היבטים: שימוש בלשון, מודעות לשונית וידע על הלשון" (מתוך תכנית הלימודים לחינוך לשוני, תשע"ג).

למידה משמעותית וידע לשוני

ביטוי בהוראה/למידה	עקרון
חשיבה על השפה (מטא-שפה), מודעות לחוקים וכללים כמשפיעים על הבנה,	ערך
חקירת תופעות לשוניות, יצירת הכללות וכללים ע"י התלמיד, שימוש בידע לשוני לפענוח והבנת הכתוב	מעורבות
שימוש בידע לשוני בתהליכי הפקת משמעות, שימוש בידע לשוני בתהליך רכישת הקריאה, מן הטקסט אל הלשון ומהלשון אל הטקסט.	רלוונטיות

הוראת ספרות

"היכולת לקלוט סיפור ולדמיין את עצמי בתוכו
מרחיבה את אבולות הסובלנות החברתית: היא
מאפשרת מאצ עם "אחרות" על מאון פניה,
ומתוק כק מקדמת הכרה ומתן לסיטואציה
להקשרי חיים לא ידועים".

(הרצוג וולקשטיין, בתוק: הד החינוך, דצמבר,

2013).

למידה משמעותית בהוראת ספרות – היבט קוגניטיבי

- מאפשרת התנסויות חדשות.
- הרחבת ידע העולם.
- הבנה של תופעות חדשות
- קישור בין עולמה של היצירה לבין אירועים המתרחשים בחיים הממשיים.
- רכישת כלים להערכה ולביקורת, לחשיבה עצמית ולעיצוב השקפת עולם.
- בחינה מחודשת של תפיסות לגבי חיון, מחשבותיו, יחסיו עם הסובבים אותו ועוד.
- תרומה להתפתחות האוריינית ולכישורים הלשוניים.

למידה משמעותית בהוראת ספרות – היבט חוויתי-רגשי

- **הקורא שוקע בעולם אחר ולא מוכר וחווה אותו.**
- **הקורא מזדהה עם מצבים וגיבורים שונים ומגוונים.**
- **הקורא עשוי למצוא בקריאה פורקן ללחצים וכאבים.**
- **הקורא מפתח הבנה ספרותית מעמיקה יותר, אשר עשויה להעצים את ההנאה ואת החוויה שבקריאה.**

למידה משמעותית בהוראת ספרות – היבט חינוכי- ערכי

- מאפשרת עיסוק כיתתי בחוויה משותפת באמצעות קריאה, שיח על היצירה והקשבה לאחר.
- מזמנת הזדהות עם הדמויות או ביקורת על מעשיהן, תוך רלוונטיות של אלה לחיי הילדים.
- מאפשרת בחינה של ערכים ונורמות התנהגות.
- משמשת מצע לעשייה חינוכית מעמיקה.

הברכת המשק עשייה חינוכית
מאתכרת ומשמעותית לכולנו.
איזנה קלה,
האטף לחינוך מיוחד.